

CRISTIAN CONSTANTIN*

ÎN NUMELE REGELUI: SERVICIUL DE (CONTRA)INFORMAȚII ȘI PROPAGANDĂ AL GĂRZILOR NAȚIONALE DIN ȚINUTUL DUNĂREA DE JOS (1939-1940)

Cercetătorii și diletanții din România, ultimii proveniți în marea lor majoritate din rândul rezerviștilor structurilor de informații ale României socialiste¹, au oferit publicului larg și dezorientat o imagine cosmetizată a tărâmului serviciilor de informații românești din secolul al XX-lea. Unii scribi, mai zeloși din „interes didactico-științific”, s-au aplecat, cu acribie, să cerceteze habitatul *intelligence*-ului românesc, coborând în negura timpului, chiar până în Antichitate. De la „serviciile românești de informații” din vremea lui Burebista și până la hilaritate nu a fost decât un insignifiant pas pentru ofițerul Direcției Securității Statului care dorea să-și legitimizeze acțiunile „patriotice” din anii regimului Ceaușescu în ochii opiniei publice². Tot despre un autoproclamat serviciu de informații „patriotic” vom citi și în paginile următoare.

Noul context istoriografic creat de decizia conducerii Arhivelor Naționale ale României³ din data de 26 mai 2022⁴ le pune cercetătorilor și contribuabililor serioase

---

* Cercetător dr., Centrul de Istorie urbană, Universitatea din Hradec Králové, Republica Cehă; e-mail: cristian.constantin@hotmail.com.

¹ Denumirea oficială a serviciului românesc de informații (Securității) în timpul regimului lui Nicolae Ceaușescu a fost „Direcția Securității Statului” (DSS), iar ofițerii acestei structuri represive aveau statutul de „activiști de partid [PCR – n.n.] cu atribuții/însărcinări speciale”. În Republica Socialistă România nu au existat structuri informative cu titulatura de „Direcția pentru Apărarea Ordinii Constituționale”, după cum lasă să se înțeleagă actualii rezerviști ai DSS, preluați de structurile informative românești post-revoluționare.

² Marian Ureche, *Istoria serviciilor secrete românești până la 1944*, vol. I-VI, București, Editurile Paco și Publisol, 2015-2019; vezi și alte stupizanii patriotarde la Cristian Troncotă, Florin Constantiniu, Ion Cristoiu, *Istoria serviciilor secrete românești: de la Cuza la Ceaușescu*, București, Editura „I. Cristoiu”, 1999.

³ Structură încorporată Ministerului Afacerilor Interne în anul 1951 și, după evenimentele din decembrie 1989, redusă la obediență de către de Direcția Generală de Protecție Internă (cu denumirile anterioare; colocvial: „Doi și-un sfert”), serviciul secret al ministerului respectiv. Vezi propria descriere de pe site-ul Arhivelor Naționale ale României: „În contextul noilor orientări ideologice din perioada comunistă, în 1951 Direcția Arhivelor Statului trece în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, iar modelul de organizare sovietic pătrunde și în domeniul arhivisticii românești. În 1996, o nouă lege a venit să reglementeze activitatea instituției Arhivelor, ocazie cu care denumirea de Arhivele Statului este înlocuită cu cea de Arhivele Naționale ale României.”; disponibilă on-line la adresa: http://arhivelenationale.ro/site/despre_anr/istoric-anr/ (consultată la 17.08.2022).

⁴ Comunicatul conducerii Arhivelor Naționale ale României din 26.05.2022: „În atenția utilizatorilor serviciilor sălii de studiu a Serviciului Arhive Naționale Istorice Centrale: Ca urmare a necesității verificării prealabile a conținutului unităților arhivistice solicitate la sala de studiu, în vederea asigurării respectării măsurilor cu privire la protecția informațiilor clasificate, vă informăm că există posibilitatea apariției unor întârzieri în onorarea cu promptitudine a comenzilor și chiar posibilitatea ca unele unități arhivistice solicitate să nu poată fi date spre cercetare. Până la realizarea unei evidențe care să permită cunoașterea anticipată a cuprinsului unităților arhivistice din punct de vedere al informațiilor clasificate conținute, ne cerem scuze pentru eventualele neplăceri create”

pedicii în aflarea adevărului istoric. Decizia a favorizat Omertă din jurul unor chestiuni sensibile ale trecutului recent al României, precum economia dirijată și supravegheată de ofițerii de informații (ante și post decembrie 1989)⁵. În România actuală, memoria rămâne parțial la latitudinea instituțiilor abilitate cu ordinea și siguranța națională, incapabile sau direct interesate să nu înțeleagă specificul cercetării istorice: redarea obiectivă a adevărului istoric, atât cât sursele (documentele arhivistice) o permit.

Dacă istoria Securității comuniste a fost larg disecată și încă mai naște controverse pentru publicul larg, problema serviciului de informații constituit în cadrul Gărzilor Naționale de către Frontul Renașterii Naționale (FRN), partidul unic creat pentru a susține regimul de dictatură personală și autoritară instaurat de regele Carol al II-lea în februarie 1938, a rămas aproape necercetată⁶. Timp de aproximativ doi ani, în paralel cu structurile de informații oficiale din rândurile Ministerului de Interne și ale Armatei, în România, pentru susținerea regelui și a regimului său, au fost elaborate note informative de către diverși „oameni de bine”. Conjunctura a fost creată atât de situația geopolitică extrem de tensionată în plan internațional, care a culminat cu izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, cât și cu nevoia regelui (inclusiv a camarilei regale) de a dispune de o sursă de informații devotată regimului de la București și paralelă celorlalte structuri similare existente la nivelul statului român. Expansionismul curenților totalitare a constituit o problemă majoritară pentru liderii politici de la București. Superior acțiunilor firave ale comuniștilor din România, coordonate de agenții Uniunii Sovietice, Mișcarea Legionară, adeptă și stipendiată de național-socialiștii din Berlin, prin formațiunea sa politică (Garda de Fier), a influențat mersul evenimentelor politice și sociale din România anilor 1930⁷.

Principala problemă a vieții politice din România Mare a constituit-o confruntarea între democrație și autoritarism. Criza democrației românești s-a accentuat după Marele

---

(disponibil pe website-ul Arhivelor Naționale ale României la adresa <http://arhivelenationale.ro/site/2022/05/26/in-atentia-utilizatorilor-serviciilor-salii-de-studiu-a-serviciului-arhive-nationale-istorice-centrale-2/>; consultată la data de 25.08.2022). Vezi dezbateri în presă și mediul academic: Mihai Roman, *Mai mulți cercetători denunță „cenzura” serviciului secret al Poliției, temutul Doi și-un sfert, în gestionarea arhivelor*, în „G4Media”, 26.05.2022, disponibil la adresa <https://www.g4media.ro/mai-multi-cercetatori-denunta-cenzura-serviciului-secret-al-politiei-temutul-doi-si-un-sfert-in-gestionarea-arhivelor-mihai-demetriade-obsesia-culturii-secretului-este-parte-din.html> (consultată la 25.08.2022); Scrisoarea deschisă a președintelui Academiei Române, Ioan-Aurel Pop, către domnul Lucian Nicolae Bode, Ministrul Afacerilor Interne, din data de 30 mai 2022, disponibilă la adresa https://acad.ro/institutia/comunicate/2022/19_d0530_scrisoarePresedinteAR.pdf (consultată la 25.08.2022).

⁵ Cătălin Botoșineanu, *În căutarea unui trecut, dar nu a celui oficial. Documentele clasificate și memoria recentă în România post-decembristă*, în „Contributors”, publicat on-line în data de 16.05.2022, disponibil la adresa: <https://www.contributors.ro/in-cautarea-unui-trecut-dar-nu-a-celui-oficial-documentele-clasificate-si-memoria-recenta-in-romania-post-decembrista/> (consultată la 24.08.2022).

⁶ Keith Hitchins, *România 1866-1947*, ediția a IV-a, traducere de George G. Potra și Delia Răzdulescu, București, Editura Humanitas, 2013, p. 414-460. Cele mai relevante studii pe tema Gărzilor Naționale ale FRN au fost publicate de: Radu Florian Bruja, *Organizarea și activitatea Gărzilor Naționale ale Frontului Renașterii Naționale*, în *CC*, vol. 8-9 (18-19), 2002-2003, p. 77-94; Petre Țurlea, *Partidul unui rege: Frontul Renașterii Naționale*, București, Editura Enciclopedică, 2006; Radu Florian Bruja, *Carol al II-lea și partidul unic: Frontul Renașterii Naționale*, Iași, Editura Junimea, 2006; Florența Mititelu, *Gărzile Naționale ale Frontului Renașterii Naționale*, în „Hrisovul”, serie nouă, vol. XV, 2009, p. 65-79; Mihaela Camelia Buzatu, *Eșcul politicii de relansare a Frontului Renașterii Naționale – influențe interne*, în „Analele Universității din Craiova”, seria Istorie, nr. 1 (21), 2012, p. 129-138; idem, *Organizarea și funcționarea Gărzii Naționale – formațiune auxiliară a Frontului Renașterii Naționale*, în „Analele Universității din Craiova”, seria Istorie, nr. 2 (22), 2012, p. 113-122; Florin Grecu, *Legislația rasială și retorică antisemită a Partidului Națiunii*, în „Sfera Politicii”, nr. 2 (178), 2014, p. 124-135; idem, *Brațul armat al partidului-stat: Garda Națională*, în „Sfera Politicii”, nr. 4-5 (180-181), 2014, p. 121-130.

⁷ Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 414-460; Constantin Iordachi, *A Continuum of Dictatorships: Hybrid Totalitarian Experiments in Romania, 1937-44*, în António Costa Pinto, Aristotle Kallis (eds.), *Rethinking Fascism and Dictatorship in Europe*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2014, p. 233-271.

Crah de pe Wall Street din 1929 și a sporit atracția antisemitismului în rândurile unor elemente confuze și avide de putere din cadrul societății autohtone. În toamna anului 1937, după doar șapte ani și jumătate de domnie, s-a creat contextul dorit de regele Carol al II-lea. Visul suveranului de la București s-a împlinit: regele a putut domni și guverna nestingherit, chiar simultan (prin apropiați).

Acest studiu se dorește o incursiune într-un subiect inedit până la acest moment: activitatea serviciului de informații al partidului unic al suveranului Carol al II-lea în ținutul Dunării sau Dunărea de Jos, o construcție administrativă inedită și unică în istoria românilor, dar, care prin structura sa socio-economică, a reprezentat regiunea cu cele mai mari concentrări de elemente etnice potente financiar de pe întreg cuprinsul Regatului României. Delațiunile mărunte, provenite din invidii, orgolii și interese economice personale, și-au găsit loc printre problemele stringente ale tânărului stat național unitar român. Atât cât ne vor permite documentele de arhivă, vom putea constata preocupările breslei informatorilor regali din ținutul Dunărea de Jos⁸.

Monarhul de la București a fost întreaga sa viață un adept al modei și modelelor din societatea europeană. Pus în situația de a alege traiectoria propriului stat, Carol al II-lea a optat, după tendința anilor pe care îi trăia la conducerea destinului țării sale, pentru introducerea unui regim politic de dictatură personală și suprimarea unei părți semnificative a libertăților cetățenești, dar, în planul relațiilor internaționale, a rămas loial tendinței generale din societatea românească: menținerea alianțelor cu Anglia și Franța. Or, un asemenea demers trebuia susținut de o construcție politică aparent nouă ca ideologie și mesaj public. Noul partid avea nevoie și de un „braț înarmat”. La vremuri noi, suveranul s-a bizuit pe oameni de un prototip vechi, dar pe care, cel puțin în aparență, îi considera loiali monarhiei, instituție cu care se identificau atât regele Carol al II-lea, cât și principalii reprezentanți și beneficiari ai statului (camarila regală): militarii în rezervă. Regimul monarhiei autoritare și-a fabricat instituții pe care, ulterior, le-a politizat în dorința de a controla întreg aparatul de stat și de partid⁹.

Dincolo de stilul descriptiv, inerent domeniului istoric, analiza interdisciplinară ne-a fost de un real folos în elaborarea acestui studiu. Prin recurgerea la referințe legislative și la surse arhivistice, am putut dezlega enigma din spatele fabricării în laboratoarele Palatului Regal a unei structuri de (contra)informații și propagandă. În aparență, această organizație a servit interesele partidului-stat, dar, în realitate, a făcut jocurile clasei conducătoare de la București. Studiul răspunde la câteva interogații necesare percepției situației din România sfârșitul anilor 1930: Ce a făcut serviciul de informații și propagandă al Gărzilor Naționale pentru partidul-stat? De ce regimurile autoritare dispun de astfel de instrumente informative care servesc intereselor politice? Serviciul de (contra)informații al Gărzilor Naționale a îndeplinit întocmai sarcinile trasate de la București?

⁸ Vezi situația economică a României în anii 1937-1941 la: John R. Lampe, Marvin R. Jackson, *Balkan Economic History, 1550-1950. From Imperial Borderlands to Developing Nations*, Bloomington, Indiana University Press, 1982; Alice Teichova, *East-Central and South-East Europe, 1919-1939*, în Peter Mathias, Sidney Pollard (eds.), *The Cambridge Economic History of Europe from the Decline of the Roman Empire*, vol. 8, *The Industrial Economies: The Development of Economic and Social Policies*, Cambridge, Cambridge University Press, 1989, p. 887-983; Bogdan Murgescu, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Iași, Editura Polirom, 2010, p. 205-314; Cristian Constantin, *Comerțul cu cereale la Gurile Dunării: integrarea pe piață, structuri productive și infrastructura de transport (1829-1940)*, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2018, p. 402-562.

⁹ Angela Banciu, *Istoria vieții constituționale în România (1866-1991)*, București, Editura Șansa, 1996; Florian Tănăsescu, *Parlamentul și viața parlamentară din România (1930-1940)*, București, Editura Lumina Lex, 2000; Dorin Cimpoeșu, *Instituții contemporane ale puterii în stat și ale societății românești (1918-2011)*, București, Editura Renaissance, 2011.

După cum vom vedea, comuniștii nu au introdus în spațiul românesc nici măcar notele informative despre viața privată a oamenilor. Românii s-au bucurat de „binefacerea” poliției politice și în timpul regimului carlist. Datorită documentelor conservate în arhivele locale, consultate înaintea deciziei Arhivelor Naționale ale României din 26 mai 2022, vom observa în ce manieră au respectat conducătorii serviciului de informații analizat directivele de întocmire și păstrare a diverselor rapoarte și note informative primite din partea propriilor agenți. Consultarea materialelor arhivistice aflate în custodia Serviciului Județean Galați al Arhivelor Naționale ale României oferă, prin utilizarea metodei comparative, o imagine alternativă și (poate) completă a realităților din spatele activității serviciului de informații și propagandă al partidului carlist, conspirat în cadrul acțiunilor „patriotice” ale Gărzilor Naționale.

Cadrul politic

Ultimele alegeri parlamentare libere din România înaintea izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial au condus la schimbarea paradigmei formării Cabinetului de Miniștri de la București. La scrutinul general din 20 și 22 decembrie 1937, Partidul Național Liberal, care forma guvernul Gheorghe Tătărescu încă din 1933, a obținut rezultate extrem de slabe, nereușind să adune 40% din voturi, care, conform legii electorale a Primei Majoritare, le-ar fi garantat liberalilor majoritatea parlamentară. Partidul Național Liberal, susținut din umbră de peste cinci ani de către regele Carol al II-lea, s-a văzut în imposibilitatea de a realiza o alianță cu Partidul Național Țărănesc sau cu Partidul Totul pentru Țară (aripa politică a organizației Garda de Fier a legionarilor). În aceste condiții, suveranul de la București l-a invitat pe Octavian Goga, președintele Partidului Național Creștin, să formeze un nou guvern (29 decembrie 1937 – 10 februarie 1938). În pofida unor aspecte deloc de neglijat referitoare la orientarea politică a grupării pe care o reprezenta poetul și omul politic transilvănean, partidul noului președinte al Consiliului de Miniștri s-a clasat doar pe locul al patrulea la alegerile generale din decembrie 1937 (9,5% din voturi) și, prin vocea liderului său¹⁰, a promovat o platformă deschis antisemită¹¹.

Conflictul dintre regele Carol al II-lea și Garda de Fier devenise tot mai vizibil cu ocazia alegerilor din 1937 și, pentru moment, suveranul a găsit o alternativă în partidul antisemit al lui Octavian Goga și A. C. Cuza. Situația din România acelor ani era tot mai tensionată. Un grup paramilitar, numit Lăncierii cu tricouri albastre, a fost acreditat drept noul braț (înarmat) al regimului. Instantaneu, Lăncierii s-au făcut utili decidenților politici: au demarat o campanie împotriva legionarilor (Garda de Fier) și a membrilor Comunității Evreiești. La scurtă vreme, incidentele s-au dovedit nefaste pentru imaginea internațională a României: o parte a mediului antreprenorial evreiesc a boicotat rezultatul deciziilor clasei politice din România, retrăgându-și investițiile și refuzând să plătească impozitele, liderii de la Paris și Londra i-au amenințat pe conducătorii de la București cu sancțiuni, iar Uniunea Sovietică și-a retras ambasada din București. Banca Națională a României a fost pe punctul de a declara insolvența regimului¹².

¹⁰ Profesorul universitar ieșean A. C. Cuza era președintele suprem al Partidului Național Creștin.

¹¹ Kurt W. Treptow, *Alegerile din decembrie 1937 și instaurarea dictaturii regale în România*, Iași, Centrul de Studii Românești, 1996; *Cabinet Aims to Rule Rumania*, în „The New York Times”, 24 decembrie 1937, p. 4.

¹² Vezi punctul de vedere legionar în Francisco Veiga, *Istoria Gărzii de Fier, 1919-1941. Mistica ultranaționalismului*, București, Editura Humanitas, 1993, p. 246-247.

În urma unor ciocniri de stradă și alianțe între simpatizanții Partidului Național Creștin și Garda de Fier, la 8 februarie 1938, Octavian Goga și Corneliu Zelea Codreanu au semnat un acord prin care încercau domolirea ambițiilor regelui Carol al II-lea. În replică, la două zile distanță, suveranul de la București a demis Cabinetul condus de Octavian Goga și a pus bazele unui guvern național, reunit în jurul Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române, Miron Cristea. Drumul către o dictatură regală în România era pavat cu o nouă lege fundamentală și măsuri legislative, prin care libertățile politice ale cetățenilor erau „reglementate” și controlate de către apropiații monarhului. La câteva zile de la coagularea noului executiv de la București, monarhul a promulgat, în 20 februarie, o nouă Constituție a României, care se dorea, după modelul italian, corporatistă și autoritară, dar prin care s-a proclamat că interesele domnești se situau mai presus de cele individuale¹³.

Voința regelui s-a făcut ascultată de către propriii supuși din administrația centrală. Legionarii, conduși de fanaticul lor „Căpitan”, Corneliu Zelea Codreanu, constituiau principala forță activă de opoziție a regimului instaurat de suveranul român pe malurile Dâmboviței. În aprilie 1938 au început măsurile sistematice de neutralizare a acțiunilor Mișcării Legionare. În urma unui conflict între istoricul și omul politic Nicolae Iorga și Corneliu Zelea Codreanu, un număr apreciabil de legionari, în frunte cu „Căpitanul” acestora, au intrat în malaxorul intrigilor Palatului Regal și al ministrului de Interne Armand Călinescu. La 18 aprilie 1938, conducătorii Gărzii de Fier au fost reținuți și li s-a intentat un proces, în urma căruia au primit sentințe cu termene îndelungate, ce ajungeau până la zece ani de muncă silnică pentru înaltă trădare în cazul lui Corneliu Zelea Codreanu¹⁴.

În dimineața zilei de 30 noiembrie 1938, în pădurea Tâncăbești, în apropiere de București, la ordinele exprese ale lui Carol al II-lea și sub pretextul unor evadări înscenate de către jandarmii din escorte, au fost asasinați 14 membri marcanți ai Mișcării Legionare, aflați în custodia autorităților statului, după condamnarea lor definitivă în urma unor procese publice: Corneliu Zelea Codreanu, Nicadorii (trei asasini ai prim-ministrului Ion Gheorghe Duca) și Decemvirii (zece asasini ai lui Mihai Stelescu)¹⁵.

Cel puțin în aparență, Legea pentru recunoașterea și funcționarea breslelor de lucrători, funcționari particulari și meseriași demonstra schimbarea paradigmei vieții economice din România¹⁶. Afacerile construite în decenii de trudă ale neobosiților antreprenori, mulți dintre aceștia cu origini ori pașapoarte străine, au început să scârțâie, sub privirile direct interesate ale camarilei regale. În pofida derapajelor politice, economia României a atins maximul său istoric în 1938, fiind anul de referință pentru situația anterioară izbucnirii celei de a doua conflagrații mondiale¹⁷.

---

¹³ Alexandru G. Savu, *Dictatura regală*, București, Editura Politică, 1970, p. 171-196; vezi și Angela Banciu, *op. cit.*, passim; Florian Tănăsescu, *op. cit.*, passim; Dorin Cimpoeșu, *op. cit.*, passim.

¹⁴ Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 456-458.

¹⁵ Alexandru G. Savu, *Sistemul partidelor politice din România, 1919-1940*, București, Editura Politică, 1970, p. 171-196; idem, *Dictatura regală*, p. 154-158.

¹⁶ Legea nr. 3499 din 11 octombrie 1938, adoptată de Parlamentul României, pentru recunoașterea și funcționarea breslelor de lucrători, funcționari particulari și meseriași, publicată în *MOF*, nr. 237, 12.10.1938, disponibilă la adresa: <https://legislatie.just.ro/Public/DetailDocument/37628> (consultată la 26.08.2022).

¹⁷ Bogdan Murgescu, *op. cit.*, p. 205-314.

„Brațul înarmat” al partidului carlist

Frontul Renașterii Naționale (FRN) a fost primul partid de masă înființat vreodată în România și a reprezentat emanația regimului de dictatură personală a regelui Carol al II-lea, fiind dominat de principiul centralismului birocratic. Decretul-lege pentru înființarea FRN din 15 decembrie 1938, publicat o zi mai târziu în „Monitorul Oficial”, specifica încă din primul său articol că acest partid reprezenta „unica organizație politică în stat”, pentru ca Art. 7 să stipuleze că „orice altă activitate politică decât cea a FRN fiind socotită clandestină, iar autorii pedepsiți”. La Art. 2 a fost prevăzut că scopul declarat al FRN îl reprezenta „mobilizarea conștiinței naționale în vederea întreprinderii unei acțiuni solidare și unitare românești de apărare și propășire a patriei și de consolidare a statului”¹⁸. Membrii FRN nu beneficiau de dreptul de a alege, dar nici de acela de a fi aleși în funcții de conducere la orice nivel. Partidul unic era lipsit de un program oficial sau de o doctrină. După cum subliniau analiștii atenți ai vieții politice românești interbelice, „întregul experiment [al partidului unic carlist – n.n.] a fost caracterizat de improvizare și grabă”¹⁹.

După capitularea Franței, la 22 iunie 1940, în București, a fost publicat Decretul-lege pentru transformarea FRN în Partidul Națiunii, al cărui prim articol preciza: FRN devenea partid unic și totalitar, sub denumirea de Partidul Națiunii, și la conducerea supremă a acestuia se afla regele Carol al II-lea²⁰.

Dictatura regală, prin măsurile adoptate, a dus la lichidarea multora dintre libertățile cetățenești, iar la solicitarea decidenților de la București au fost adoptate o serie de măsuri restrictive: introducerea stării de asediu pe întregul teritoriu al României, adoptarea Constituției din 27 februarie 1938, dizolvarea tuturor asociațiilor și partidelor politice. Astfel, suveranul și camarila sa au creat condițiile instaurării unei dictaturi militare de tip fascist în România Mare. Evoluția ulterioară a politicii interne și externe a dictaturii regale și a cercurilor conducătoare din jurul monarhului a fost sprijinită prin folosirea unor asociații cultural-sportive și a organizațiilor existente deja, precum „Straja Țării” și „Muncă și voie bună”, iar pe de altă parte prin înființarea FRN, care trebuia să-i coaguleze pe reprezentanții marelui capital și funcționarii statului în jurul suveranului. În scopul menținerii cu orice preț a „ordinii, ierarhiei și disciplinei”, organizațiile FRN au colaborat asiduu cu organele Siguranței (serviciul secret din România), poliției și jandarmeriei pentru a preveni și reprima acțiunile duse împotriva politicii trasate de suveranul de la București. Pentru a dispune de un instrument operativ de execuție a directivelor FRN, regimul de dictatură personală a lui Carol al II-lea a înființat, la 24 aprilie 1939, Gărzile Naționale, organism acreditat cu propagarea și aplicarea doctrinei politice a partidului unic regal și, în caz de război, colaborarea cu organele militare pentru menținerea „siguranței și liniștei publice”. Gărzile Naționale au reprezentat instrumentul politic și armat al partidului unic monarhic din România, constituind un substitut al Gărzii de Fier (Mișcării Legionare). Gărzile Naționale erau alcătuite din unități sătești, comunale, orașenești, de plasă, județene și municipale. Totodată, în marile centre urbane, unitățile se puteau divide în centre și subcentre, iar în Capitală, unitatea de gardă urma să se subdividă în sectoare, sectoarele în centre și centrele în subcentre. Conducerea FRN a

¹⁸ *MOf*, nr. 293, 16 decembrie 1938; vezi și <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/30588> (consultată la 24.08.2022).

¹⁹ Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 459.

²⁰ Decretul-lege pentru transformarea FRN în Partidul Națiunii, vezi *MOf*, 22 iunie 1940.

optat pentru organizarea unităților Gărzilor Naționale după modelul utilizat de Armata Română în cazul infanteriei²¹.

Gărzile Naționale ale FRN-ului au reprezentat instituția politizată a regimului de dictatură autoritară a regelui Carol al II-lea, care și-a dovedit ineficiența din cauza numeroaselor sincope existente la nivel organizatoric. Militarii, cei mai mulți ancorați în preocupările specifice pensiei, au condus, mai mult pe la diversele parade publice, atât partidul unic, cât și Gărzile Naționale. Spre deosebire de Mișcarea Legionară, accesarea tineretului în funcțiile de conducere și la acțiunile publice din cadrul partidului unic și ale Gărzilor Naționale a reprezentat unul dintre dezideratele nerealizate ale regimului carlist. Noile instituții create de partidul unic, puternic ideologizate de cercurile Palatului Regal, au servit instaurării ordinii în România, prin intermediul organelor coercitive de supraveghere și control²².

România nu a făcut notă discordantă de la modelul european interbelic. După cum semnala istoricul german Armin Heinen, „regimurile autoritare necesită sprijinul armatei, iar dictatura regală românească nu a făcut excepție”²³. În cadrul României Mari s-a propagat și aplicat dezvoltarea noțiunii militarizării instituțiilor statului, prin prezența generalilor în structurile de conducere ale partidului unic. Pentru ideologii FRN, haosul politic instaurat de pluripartitism a condus la decadența democrației, parlamentarismului și politicianism. În aceste condiții, după cum semnalau sursele contemporane, „Garda nu era o organizație după modelul întrebuițat de partidele politice în care totul se reducea la asmuțirea unor oameni împotriva altor oameni”²⁴. Imixtiunea militarilor de carieră, fie și în retragere, în politică și în aparatul de stat denotă că dictatura regală a fost un regim politic lipsit de legitimitate în ochii opiniei publice. Monarhia autoritară nu a putut administra puterea decât prin recurs la personaje consacrate în cadrul forțelor armate române. Încă de la apariția Gărzilor Naționale, a devenit vizibilă principala trăsătură organizațională a „brațului înarmat” al regimului carlist: blazarea în spiritul cazon. Dincolo de obsesia festivismului și de uniforme, pe alocuri hilare și luate în derâdere de către contemporani, funcționarii statului român din vremea dictaturii regale au manifestat un spirit corporativ și cazon, izvorât din disciplina și obligația de a respecta ierarhia militară din rândul armatei, pe alocuri resemnate și incapabile să producă elemente specifice modernizării și progresului unei societăți. Unitățile Gărzilor Naționale au fost conduse de comandanți, numiți dintre membrii FRN, preferați fiind foștii ofițeri activi ai armatei sau cei în rezervă. Comandantul Capitalei, comandanții de ținut și de județ au fost numiți prin decret regal, la propunerea Ministerului de Interne, iar toți ceilalți comandanți de plasă, centru orășenesc, comună și sat au fost numiți prin decizia generalului-comandant. Partidul unic al suveranului s-a preocupat și de învățământul politic al cadrelor sale. Conducerea FRN a condiționat accesarea într-o funcție de comandă în cadrul Gărzilor Naționale de absolvirea unui stagiu de pregătire teoretică²⁵.

²¹ ANIC, fond Frontul Renașterii Naționale [FRN], dosar nr. 174/1939-1940, f. 75-137.

²² Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 454-460; Mihaela Camelia Buzatu, *Eșecul politicii de relansare a Frontului Renașterii Naționale – influențe interne*, p. 129-138; idem, *Organizarea și funcționarea Gărzii Naționale – formațiune auxiliară a Frontului Renașterii Naționale*, p. 113-122;

²³ Armin Heinen, *Legiunea „Arhanghelului Mihail”. Mișcare socială și organizație politică. O contribuție la problema fascismului internațional*, ediția a II-a, București, Editura Humanitas, 2006, p. 341-342.

²⁴ *Solemnitatea depunerii jurământului comandanților de ținut ai Gărzilor Naționale. Cuvântarea lui A. Călinescu*, în „Universul”, 4 mai 1939, p. 11.

²⁵ *Regulamentul pentru organizarea și funcționarea Gărzii Naționale*, în „Universul”, 26 aprilie 1939, p. 9; vezi și ANIC, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 171/1939, f. 2-3.

Pe parcursul celor doi ani și jumătate de dictatură regală, autoritățile politice de la București au controlat birocrăția și birocrății din România, prin intermediul partidului și al Gărzilor Naționale, alcătuite, într-o proporție semnificativă, din ofițeri în rezervă ai armatei române. În principal, partidul-stat din România a fost fiabil datorită simbiozei dintre elitele militare și cele politice din cadrul partidului unic, reprezentând instrumentul de autoritate în opera de guvernare, impus în mod direct de către suveranul de la București. Cum FRN-ul nu a reprezentat doar un instrument de control administrativ, ci a jucat rolul de curea de transmisie a propagandei regimului regelui Carol al II-lea, având, împreună cu Marele Stat Major, datoria de a desfășura acțiuni împotriva curenților ideologice totalitare ale epocii, conducătorilor politici ai județelor și ținuturilor li s-a trasat sarcina de a se ocupa de gestionarea siguranței statului român, prin neutralizarea elementelor fasciste (legionarii) și comuniste.

De regulă, regimurile autoritare cu valențe militare, prin ofițerii numiți în structurile de conducere ale statului, controlează actul de guvernare. În linii mari, programul de guvernare al militarilor este lipsit de orice ideologie specifică și acționează pe baze prevalent pragmatice, în limitele mentalității birocratice, specifice militarilor și civililor, în prezența unui partid unic, de masă, sprijinit de puterea politică și economică, care poate fi prezent mai mult cu scopul de a ocupa spațiul politic, pentru a reduce participarea populației la „treburile cetății”, decât în dorința unei mobilizări populare, fie chiar controlate. În acest sens, FRN a indus modelul invocat și asupra „brațului său înarmat”. Astfel, generalul-comandant a reprezentat organul de conducere permanentă al Gărzilor Naționale și, în această calitate, a îndeplinit atribuțiile de membru în Consiliul Superior al FRN. Generalul era ajutat în conducerea Gărzilor Naționale de un Stat Major, numit prin decret regal, dintre foștii ofițeri superiori ai armatei active. Statul Major al Gărzilor Naționale dispunea de un Serviciu al Propagandei, care avea ca atribuții culegerea informațiilor privitoare la starea de spirit de pe întreg cuprinsul României, la problemele de interes obștesc și față de principiile și scopurile FRN. Totodată, acțiunile acestora vizau propaganda desfășurată în interesul organizației²⁶. Serviciului de propagandă, care s-a dovedit a fi cel mai activ dintre toate subdiviziunile sale centrale ale Gărzilor Naționale, i s-au trasat sarcini privitoare la propagarea în publicațiile periodice a informațiilor legate de partidul unic²⁷.

Unitățile Gărzilor Naționale de la nivelul ținuturilor, Capitalei și județelor erau conduse de comandanți numiți, prin înalt decret regal, din rândurile membrilor FRN, care se bucurau de prestigiu și, de preferință, erau foști ofițeri ai armatei active sau ofițeri în rezervă. Aceștia erau subordonați direct regelui, dar rolul de mediator între cele două părți a fost jucat de generalul Petre Georgescu, devenit, la 11 februarie 1939, comandantul general al Gărzilor Naționale. Inițial, în ianuarie 1939, liderii de la București l-au numit pe generalul Gheorghe Rasoviceanu, pe care istoricul Nicolae Iorga îl considera „brav” și capabil „să aducă în organizarea acestor gărzi naționale sufletul său viteaz și neobosita lui putere de muncă [...], iar Gărzile Naționale vor avea o solidă și puternică organizație, model de onestă cheltuială de energie românească”²⁸. Generalul Rasoviceanu era erou al Primului Război Mondial și al campaniei din Transilvania din 1919. În urma sa a rămas doar o notă din 9 februarie 1939, prin care a

²⁶ „Universul”, 26 aprilie 1939, p. 9; vezi pe larg la Mihaela Camelia Buzatu, *Organizarea și funcționarea Gărzii Naționale – formațiune auxiliară a Frontului Renașterii Naționale*, p. 113-122.

²⁷ Florin Grecu, *Brațul armat al partidului-stat: Garda Națională*, p. 121-130.

²⁸ ASRI, fond D, dosar 11382, vol. II, f. 169, *apud* Petre Țurlea, *op. cit.*, p. 72.

încercat organizarea Gărzilor Naționale, dar și semnale din partea contemporanilor că era impulsiv. Monarhul de la București s-a reorientat către cineva mai ușor de manevrat, precum generalul de brigadă Petre G. Georgescu, din rezerva Cavaleriei²⁹.

Comandantul Gărzilor Naționale de plasă și de comună era un organ în subordinea comandantului de județ, având drept atribuție principală obținerea și transmiterea de informații, în formă brută, comandantului Gărzilor Naționale de județ. Conform regulamentelor interne, comandantul de plasă și comună nu posedă niciun fel de scripte și nu ținea niciun fel de dosar în această privință. Informațiile obținute de la informatori erau transmise verbal sau prin note informative fără păstrarea vreunei copii. Activitatea Gărzilor Naționale a început la 1 mai 1939³⁰.

Capitolul IV-lea din Legea de organizare a FRN-ului prevedea mijloacele contrainformative ale partidului unic din România dictaturii regale. Metodele militarizate practicate de FRN erau specifice unităților militare și de poliție, nicidecum unei organizații politice. În aceste condiții, recrutarea agenților acoperiți și rezidenți s-a realizat din rândul membrilor Gărzilor Naționale. Procedura de conspirare a agenților rezidenți impunea ca aceștia să fie pe deplin acoperiți din punctul de vedere al ocupației cotidiene. Comunicarea „ofițerilor de informații” ai FRN-ului s-a realizat direct cu comandamentul Gărzilor Naționale de care aparțineau și puteau fi cunoscuți numai de către aceștia. Comandamentul de județ al Gărzilor Naționale emitea un număr de ordine dintr-un carnet special pentru fiecare agent în parte³¹.

Agenții partidului unic au cules informații referitoare la starea de spirit a populației, contrainformații de ordin politico-social, activitatea diferiților oameni politici încadrați sau neîncadrați în FRN (Partidul Națiunii din 22 iunie 1940), acțiuni contrare ideologiei și doctrinei partidului unic, idei sau păreri diferite față de cele oficiale, informații de ordin polițienesc sau judiciar, acțiuni care urmăreau răsturnarea ordinii sociale prin acte de teroare, spionaj, acțiuni subversive, tot ce era contrar siguranței interne și externe a statului român³².

În pofida însărcinărilor oficiale de a ține sub control fostele partide politice interbelice, Gărzile Naționale au fost lipsite de acțiuni dinamice și practice din cauza programului politic insuficient de atractiv. Membrii Gărzilor Naționale au îndeplinit rolul de butaforie în piesa politică regizată de monarhul de la București, participând, cu precădere, la diferite manifestații ale FRN-ului, și s-au implicat prea puțin în acțiunile concrete ale vieții sociale și economice de la sfârșitul anilor 1930. Faptul că unitățile Gărzilor Naționale erau constituite din oameni trecuți de vârsta de 50 de ani, considerați, în rapoartele vremii, drept obosiți și inapți pentru o activitate ce presupunea mobilitate, spirit de inițiativă și entuziasm, a făcut din aceștia (aparent) simpli agenți constatați ai contravențiilor la legea speculei³³.

La 27 februarie 1939, cu ocazia manifestațiilor prilejuite de aniversarea unui an de la adoptarea Constituției Dictaturii Regale, Armand Călinescu afirma că

Frontul Renașterii Naționale este așezat pe bază profesională, ca exprimare a preocupărilor politice, și completat cu o gardă proprie, ca instrument de disciplină și ordine interioară, cu

²⁹ ANIC, fond FRN, dosar 170, f. 26.

³⁰ Petre Țurlea, *op. cit.*, p. 71-80.

³¹ ANIC, fond FRN, dosar 2/1939-1940, f. 330.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*, dosar 23/1940, f. 141.

rost limitat, într-un domeniu în care oștirea, ca factor suprem de apărare a Țării, nu e bine să fie amestecată³⁴.

Ținutul Dunărea de Jos, între majoritari și minoritari

Europa încă visa la pace în 1938. Revizionismul german transpunea proiecția propriilor hărți în realitatea noilor granițe europene. Germania nazistă a anexat Austria la 12 martie 1938 (*Anschluss*) și Adolf Hitler schița ultimele detalii în privința Cehoslovaciei. Acordul de la München din 29-30 septembrie 1938 a permis primul rapt teritorial asupra Cehoslovaciei: regiunea Sudetă/Sudetenland. În paralel, România devenise scena ambițiilor și paradelor dictate de la Palatul Regal din București. După o Constituție atipică tradiției monarhiei constituționale românești, Carol al II-lea socotea necesară o nouă împărțire teritorial-administrativă a țării.

Decretul-lege pentru reforma administrativă din 13 august 1938, publicat o zi mai târziu în „Monitorul Oficial”, a reprezentat emanația factorilor de decizie de la București, prin care au creat o nouă împărțire administrativ-teritorială a României³⁵. Autoritățile române au inovat prin apariția pe harta țării a celor zece ținuturi administrative, în fruntea cărora se afla un Rezident Regal numit, prin decret regal, pe o perioadă de șase ani. În baza aceluiași decret-lege, primarii comunelor nu mai erau aleși, ci numiți pentru un mandat de șase ani. Noile unități teritorial-administrative reprezentau o creație artificială, în cadrul unui ținut erau înglobate județe și localități care de-a lungul secolelor au aparținut, în funcție de evoluția istorică a granițelor statelor române medievale și moderne, unor alte provincii istorice, cu tradiții și etnii conlocuitoare diverse. În mare parte, singurul element comun care le conferea dreptul de apartenență la statul român era populația majoritară de etnie română³⁶.

Ținutul Dunării sau Dunărea de Jos a fost unul dintre cele zece noi regiuni administrativ-teritoriale create de penița tehnocraților regimului personal al regelui Carol al II-lea și era al doilea din țară ca mărime, cu o suprafață de 37 958 km², și al patrulea din punctul de vedere al populației (aproximativ două milioane de locuitori)³⁷. Ținutul Dunărea de Jos cuprindea zece din vechile județe ale României interbelice (Covurlui, Brăila, Tulcea, Ismail, Cahul, Fălciu, Tutova, Tecuci, Putna și Râmnicu Sărat), iar sediul rezidentului regal a fost fixat în Galați, cel mai mare oraș al ținutului. În perioada 14 august 1938 – 1 februarie 1939, diplomatul Victor G. Cădere, fost ministru plenipotențiar al României la Belgrad, a fost numit rezident regal la Galați. Dar acesta a fost rechemat în serviciu la Ministerul Regal al Afacerilor Străine în februarie 1939 și a fost înlocuit cu istoricul Constantin C. Giurescu (rezident regal: 1 februarie – 28 septembrie 1939), după care a urmat mandatul unui funcționar interbelic pe nume Paul Goma (4 noiembrie 1939 – 6 septembrie 1940)³⁸.

³⁴ *Ibidem*, dosar 228, f. 18.

³⁵ Vezi analize pe larg ale evoluției teritorial administrative din România la Daniela Antonescu, *Evoluția reformelor administrativ-teritoriale din România în ultimul secol*, în A. Iancu, G. Georgescu, V. Axenciuc, F. M. Pavelescu, C. Ciutacu (coord.), *Economia României după Marea Unire*, vol. II, *Economie sectorială*, București, Editura Academiei Române, 2018, p. 729-746; vezi și Vasile Pușcaș, Vesa Vasile (coord.), *Dezvoltare și modernizare în România interbelică, 1919-1939*, București, Editura Politică, 1938; Daniela Antonescu, *Studiu retrospectiv privind organizarea administrativ-teritorială a României, în ultimii 100 de ani*, disponibil on-line la adresa: https://mpr.ub.uni-muenchen.de/90620/1/MPRA_paper_90620.pdf (consultată la 28.08.2022).

³⁶ Daniela Antonescu, *Evoluția reformelor administrativ-teritoriale din România în ultimul secol*, p. 729-746.

³⁷ Conform recensământului din 1930; vezi Constantin C. Giurescu, *Ținutul Dunărea de Jos (14 august 1938 – 1 iunie 1939) (raport rezidențial)*, București, 1939, p. 10-11.

³⁸ Grigore Lazarovici, Ștefan Stanciu, *Galați. Istorie și contemporaneitate*, Galați, Editura Alma, 2002, *passim*.

Județele ținutului Dunării (1938) au reprezentat o construcție administrativ-teritorială în care diversitatea și densitatea populației minoritare au jucat un rol semnificativ în evoluția evenimentelor de la finele anilor 1930. Populația românească a fost prezentă în proporție de aproximativ 70%. Etnicii români erau majoritari în județele Brăila (89,4%), Covurlui (83,7%), Tulcea (62,6%), Râmnicu Sărat (96,3%), Putna (93,3%), Tecuci (86,5%), Tutova (93,7%) și Fălciu (94,4%), în timp ce în județele din sudul Basarabiei populația românească avea o majoritate sensibilă (Cahul – 51,2%; Ismail – 31,9%). Aproximativ o treime din populația județelor riverane fluviului Dunărea era alcătuită din etnici ruși și ucraineni (cca 11%), bulgari (9%), evrei (4%), germani (1,5%), la care se adăugau găgăuzii și turco-tătarii din sudul Basarabiei, dar și comunitățile elene din porturile dunărene³⁹.

Cotidianul ținutului Dunării a fost influențat în mod constant de contextul politic internațional și de probleme economice naționale. În aceste împrejurări, viața economică a ținutului s-a orientat spre dezvoltarea cu precădere a industriei de război în detrimentul producției de bunuri de consum, iar mare parte din produsele industriale și cele agricole au fost stocate pentru viitoarele necesități ale armatei române. Inflația și specula au devenit fenomene curente la Dunărea de Jos după ce exporturile unor articole de primă necesitate s-au intensificat pe parcursul anului 1939. Standardul de viață al tuturor categoriilor de salariați și al populației rurale, preponderent angajate în muncile agricole, a scăzut considerabil⁴⁰. Insuflete în mică măsură de mișcarea comunistă, acțiunile sindicale din porturile Brăila și Galați s-au intensificat pe fondul scăderii standardului de viață. La greve s-au alăturat muncitorii căilor ferate, iar numărul șomerilor din principalele centre urbane ale ținutului Dunării a sporit considerabil⁴¹.

Mediul antreprenorial și autoritățile statului român resimțeau temerile izvorâte din conjunctura politică internațională a vremii. Elita începea să fie conștientă de iminenta izbucnire a unui război în Europa. În iunie 1939, temerile întreprinzătorilor, cumulate cu lipsa mijloacelor financiare, au condus la sistarea sau la diminuarea volumului de lucrări în domeniul construcțiilor, fapt care a provocat nemulțumiri salariale ale muncitorilor de la Societatea română de lucrări publice din Galați, concretizate prin mișcări de protest⁴². În vara aceluiași an, aspecte similare s-au petrecut și cu salariații feroviari din Galați⁴³.

Activitatea politică a muncitorimii din ținutul Dunării trebuie încadrată în contextul general al finalului deceniului 1930. După înființarea FRN ca partid unic, mulți dintre membrii breslelor din județele ținutului au fost înscriși din oficiu în această formațiune, renunțând în mod oficial la simpatiile politice din anii anteriori dictaturii personale a regelui Carol al II-lea. Unele studii, publicate chiar după Revoluția din 1989, țin să evidențieze intensificarea mișcărilor clandestine ale comunistilor din România,

[...] cauzată pe de o parte de nemulțumirile sociale acumulate în urma crizei interne, pe de altă parte de poziția geografică a ținutului, situat în apropierea frontierei româno-sovietice,

³⁹ *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, vol. II, București, 1938.

⁴⁰ Vezi SJAN Galați, fond Reziidența regală a ținutului Dunărea de Jos, dosar nr. 4/1938; „Anuarul Statistic al României pe anul 1939-1940”, București, Monitorul Oficial, Imprimeria Națională, 1940, p. 650; Alexandru Gh. Savu, *Dictatura regală (1938-1940)*, p. 363-376.

⁴¹ Leontin Negru, *Contribuții la cunoașterea stării de spirit și a activității politice a populației ținutului Dunărea de Jos în anul 1939*, în „Buletinul Cercurilor Științifice Studentești: Arheologie – Istorie – Muzeologie”, vol. VII, 2001, p. 233-238.

⁴² Petru Panțăru, *Aspecte din mișcarea muncitorească gălățeană în perioada dictaturii regale*, în „Danubius”, vol. VI-VII, 1972-1973, p. 273-281.

⁴³ SJAN Galați, fond Reziidența regală a ținutului Dunărea de Jos, dosar nr. 21/1938-1939, f. 688.

precum și de compoziția etnică neomogenă a ținutului, culoarea politică roșie având cu precădere adepți din rândul minorității evreiești și a celei ruse, aceasta din urmă fiind cunoscută pentru sentimentele sale ostile statului român⁴⁴.

Din analiza mai atentă a documentelor rezultă că nu există dovezi certe despre implicarea Partidului Comunist din România în organizarea propriu-zisă a unor conflicte de lucru sau lansarea unor lozinci proprii cu ocazia manifestațiilor populare, cum au fost și cele din 1 mai 1939, organizate sub garanția uniunilor din bresle⁴⁵. Cercetătorul Leontin Negru a evidențiat multe dintre realitățile socio-economice existente la nivelul ținutului Dunării în timpul dictaturii regale⁴⁶.

Conform unor informații din 6 februarie 1939, la mai puțin de două luni de la înființarea FRN, rezidentul regal Constantin G. Giurescu avea înscriși pe listele partidului-stat din România aproximativ 300 000 de membri din ținutul Dunării, cam 15% din întreaga populație a celor zece județe componente. Regimul instaurat de regele Carol al II-lea a căutat să-i elimine din funcțiile publice pe adepții Mișcării Legionare și pe membrii partidelor istorice (PNL și PNT). Pe parcursul anului 1939, rezidentul regal le-a solicitat prefectilor de județe liste cu primarii în funcție la acea dată și cu precizarea formațiunii politice aparținătoare înaintea instaurării dictaturii regale⁴⁷.

Un aspect esențial al percepției realităților din regiunea analizată trebuie să țină seama de sentimentele minorității față de organizarea statală. Din analiza surselor documentare reiese că cei mai turbulenți erau cetățenii cu origini slave (rușii, ucrainenii și bulgarii), care, de regulă, locuiau în comunități compacte și erau refractari la cultura românească, dar și la deciziile statului român. Nu de puține ori, au fost consemnate plângeri din partea învățătorilor și lucrătorilor poștali români pentru agresiunile fizice și verbale suferite în localitățile cu o populație dominată de sentimente rusofile. Autoritățile statului român, în nota epocii, au încadrat aceste delictive la conflicte de natură etnică⁴⁸. La polul opus s-au situat comunitățile de negustori greci din porturile dunărene, pescarii lipoveni din Delta Dunării și găgăuzii din sudul Basarabiei. În pofida unei legislații antisemite adoptate încă din timpul guvernării Goga – Cuza, de la sfârșitul anului 1937, minoritatea evreiască a avut o atitudine preponderent amicală față de acțiunile statului român, ce poate fi explicată prin dorința de a beneficia de un climat de liniște, propice desfășurării activităților economice în care erau angrenați. Pe fondul înăsprii condițiilor de viață din statele europene, o parte din comunitatea iudaică din ținutul Dunării s-a gândit la emigrarea legală în Palestina. Legea cultelor interzicea comunității israelite din România dreptul de a organiza „export de conaționali”. În aceste condiții, organizarea plecărilor evreilor către Țara Sfântă a fost intermediată de personaje dubioase din cadrul aceleiași etnii, dar care urmăreau doar beneficiile materiale personale. Autoritățile române au identificat problema și au decis acordarea unui aviz nefavorabil acestor „afaceri”⁴⁹.

Autoritățile statului român au pus comunitatea germană din România sub o strictă supraveghere. Factorii de răspundere de la București se temeau de izbucnirea unor

⁴⁴ Leontin Negru, *Contribuții la cunoașterea stării de spirit...*, p. 234-235.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 235.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 233-238.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Vezi informații relevante în SJAN Galați, fond Rezidența regală a ținutului Dunărea de Jos, dosar nr. 21/1938-1939.

⁴⁹ Leontin Negru, *Identități etnice la Dunărea de Jos și ultimatumul sovietic (23 august 1939 – 28 iunie 1940)*, în „Analele Universității «Dunărea de Jos» din Galați”, seria Istorie, anul IV, nr. 4, 2005, p. 267-276.

posibile conflicte de stradă pe fondul manifestațiilor publice de simpatie față de regimul național-socialist de la Berlin⁵⁰. În aceste condiții, ziua națională a Germaniei din 30 ianuarie 1939 a fost sărbătorită la Galați și Brăila în avans, pe 28 și 29 ianuarie, în interiorul clădirilor comunității germane și fără participarea cetățenilor români de etnie germană⁵¹.

La ultima centralizare a membrilor partidului unic al regelui Carol al II-lea, datată 18 august 1940, Partidul Națiunii număra 379 552 de membri doar în ținutul Dunărea de Jos, iar înscrierile erau în continuă creștere chiar și în primele zile ale lunii septembrie 1940⁵².

În urma analizei documentelor Inspectoratului de Poliție al ținutului Dunărea de Jos⁵³, cercetătorul Leontin Negru ajunge la concluzia că

[...] deși, inițial, refugiații polonezi s-au bucurat de simpatia populației românești, ei nu au reușit să păstreze acest sentiment la adresa lor datorită unui comportament scandalos, nu de puține ori pretându-se la furturi din gospodăriile populației autohtone⁵⁴.

Serviciul de (contra)informații al Gărzilor Naționale din ținutul Dunării

O circulară a Gărzilor Naționale din 26 iunie 1939 informa rezidența regală de la Galați de modul în care urma să se desfășoare acțiunea informativă prevăzută de art. 2, lit. e) din propriul Regulament. Pentru ca activitățile informative ale agenților regelui să nu fie stingherite de către alți funcționari ai statului român, Ministerul de Interne, ca răspuns la intervenția FRN, a dat dispoziții Inspectoratelor regionale de poliție, Inspectoratului General al Jandarmeriei și Prefecturii Capitalei ca acestea să faciliteze personalului Gărzilor Naționale culegerea de informații de care aveau nevoie. Dispozițiile referitoare la trimiterea notelor și rapoartelor informative, impuse de colonelul Gheorghe Popovici (șeful de Stat Major al Gărzilor Naționale) și de către căpitanul A. Vișineanu (șeful Serviciului de Informații al Gărzilor Naționale), trebuiau redactate pe hârtie care să nu poarte altă indicație decât numele județului în colțul drept sus, nu urmau să fie semnate și ștampile. Notele și rapoartele informative erau puse în plic sigilat, menționându-se „Serviciul Informațiuni”. Acest plic trebuia introdus în altul pe care se scria adresa Comandamentului Gărzilor Naționale din București⁵⁵.

Informații relevante despre activitatea serviciului de informații al Gărzilor Naționale a FRN din ținutul Dunărea de Jos pot fi desprinse din parcurgerea documentelor păstrate la Serviciul județean Galați al Arhivelor Naționale ale României, în fondul Frontul Renașterii Naționale – Garda Națională a ținutului Dunărea de Jos (anterior: Comandamentul Gărzii Naționale a FRN din ținutul Dunărea de Jos), care conține doar două unități arhivistice (dosare). Din parcurgerea fișelor din aceste dosare putem vedea la ce se pot preta unii oameni și ce „activități subversive” pot dăuna orânduirii impuse de regimul de dictatură personală al lui Carol al II-lea, dar, dincolo de toate acestea, ce delațiuni abjecte trebuia să suporte hârtia din partea agenților de informații ai Gărzilor Naționale. Având în vedere directivele venite de la comandamentul central al Gărzilor

⁵⁰ SJAN Galați, fond Rezidența regală a ținutului Dunărea de Jos, dosar nr. 21/1938-1939, f. 12.

⁵¹ *Ibidem*, f. 10-12.

⁵² Petre Țurlea, *op. cit.*, p. 251-252.

⁵³ SJAN Galați, fond Rezidența regală a ținutului Dunărea de Jos, dosar nr. 32/1939, f. 7.

⁵⁴ Leontin Negru, *Contribuții la cunoașterea stării de spirit...*, p. 237.

⁵⁵ Vezi SJAN Galați, fond FRN – Garda Națională a ținutului Dunărea de Jos (anterior: Comandamentul Gărzii Naționale a FRN din ținutul Dunărea de Jos) [în continuare, fond FRN – GN Dunărea de Jos], dosar 1/1939, f. 2.

Naționale, comandamentele locale nu ar fi avut dreptul de a păstra copii ale notelor și rapoartelor informative, dar, în purul stil românesc de adaptare a legii după propriul interes, dubluri ale acestor documente se regăsesc astăzi în arhivele locale.

În vara anului 1939, Paul Ignat, medicul veterinar al orașului Focșani, era denunțat pentru activitățile sale. Delatorul își informa superiorii de unele mișmașuri ale veterinarului, care, în complicitate cu un măcelar evreu, modifica tăblițele cu calitatea vitelor dispuse spre tăiere și făcea speculă cu „măruntaie” de animale (ficat, rinichi etc.), pe care le comercializau în marile orașe, chiar și la București⁵⁶. Cu ocazia târgului de vite desfășurat la Focșani în cursul lunii iunie 1939, Paul Ignat ar fi primit câte 10 000 de lei de la fiecare măcelar din oraș pentru ca să-și pună ștampilele de calitate I pe produsele din carne de calitate a II-a.

Alte rapoarte informative venite în iulie 1939 din județul Putna prezentau situația speculei cu produse din carne, în special pește, din piețele din Focșani. Populația era nemulțumită de turnura pe care o lua creșterea vertiginoasă a prețului la pește⁵⁷.

Măcelarul evreu Rubin, „intermediarul operațiilor necurate ale veterinarului Pascu”, ar fi adus la abator o vită moartă și, după ce i s-a luat pielea, pe care a păstrat-o, a mai primit cu ajutorul veterinarului o despăgubire de 3 500 de lei din partea comunei. Același veterinar percepea taxe în nume propriu pentru tăierea și încadrarea vitelor în categorii superioare, percepea sume de bani de la măcelari pentru înzestrarea armatei române, dar banii nu ajungeau în conturile oficiale. Raportul informativ preciza că

[...] măcelarii se întreabă dacă controlul biletelor vitelor cade în atribuțiile medicului veterinar sau al Poliției [...] și că [măcelarii – n.n.] se arată sceptici la o eventuală cercetare de către organele locale a neregulilor arătate [...], ar fi de dorit ca o eventuală cercetare să se facă de către persoane indicate din altă localitate și că în acest caz ei afirmă că ar ieși la iveală lucruri grave⁵⁸.

Pentru „ochii și timpanele” suveranului, în pauzele făcute la supravegherea speculei măcelarilor evrei puteau redacta o notă informativă despre posesorii de sutană ortodoxă. Preotul Miron, protoiereul circ. I-a din județul Putna, cu reședința la Focșani, domiciliu în comuna Scurta, în afara circumscripției sale, și venea la reședința Protoieriei o singură dată pe săptămână, timp de două-trei ore. De regulă, preotul Pascu era trimis pentru slujba religioasă din capitala județului Putna, care avea domiciliul la Focșani și îndeplinea actele de urgență spirituală în lipsa titularului. În raport se mai arăta că preotul Miron nu dorea să-și îndeplinească sarcinile pentru aducerea unui preot pe lângă biserica din satul Sasu, comuna Biliiești, „pe motiv că trebuie să găsească unul care să plătească mită, cum a pretins de la Preotul Crihan ce se găsește la Mănăstirea Troțușanu, se zice suma de 80 000 lei”. Nota informativă mai cuprindea și informații despre faptul că preotul Nicolau din Biliiești ar fi păstrat biserica din satul Sasu până când ar fi găsit pentru fiica sa un absolvent de Teologie, pe care să îl instaleze ca preot la acel locaș de cult. Conform surselor informative, fata preotului era „tânără încă și mai are până la căsătorie”⁵⁹.

Foștii ofițeri ai Armatei române, pensionați, trecuți în rezervă și deveniți agenți ai serviciului secret al FRN, erau familiarizați cu târguierile cotidiene din piețele locale.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 4.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 10.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 12.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 16.

Pentru aceștia, interesul pentru alimentele de bază destinate populației devenise o problemă mult mai importantă decât nevoile stringente ale armatei. În loc să fie preocupați de starea reală a artileriei și aviației, agenții regelui erau cu ochii pe brutarii nemulțumiți de primăria Focșani pentru fixarea prețului maximal al pâinii sub prețul de producție. Informatorii menționau că ar fi existat busculade pe fondul lipsei de pâine din Focșani și a fost nevoie ca poliția să intervină pentru a calma spiritele⁶⁰.

O notă din 30 august 1939 arăta că pe raza județului Putna erau stabiliți și înscrși în FRN 105 cetățeni români de etnie maghiară și niciun sas. Niciunul dintre aceștia nu ocupa funcții și nici nu era membru al Consiliului Superior Național și nici la Directoratul FRN⁶¹. Cetățeanul român Emeric Szabady, notar într-o comună din județul Putna, nutrea sentimente pro-maghiare și se manifesta public în acest sens. Raportul informativ menționa că, în luna martie 1939, s-a sustras de la obligațiile ce îi reveneau în cadrul centrului comunal de colectare a rechizițiilor pentru armată și a intrat în camera sa, unde a ascultat postul de radio din Budapesta. În două rânduri a aruncat crucea de pe masa primăriei locale și nu a luat parte la serbările naționale ale României. Deși era obligat de legislația în vigoare în România Mare, s-a sustras, în mod regulat și vădit de la obligațiile care îi reveneau⁶². Nu am putut determina dacă delațiunile din notele informative erau sau nu întemeiate și de alte interese decât cele pur „patriotice” ale delatorului.

Agenții de informații ai Gărzilor Naționale doreau să creeze impresia că micii antreprenori români deveniseră brusc loiali principiilor promovate de statul carlist. În realitate, se subliniau aspectele xenofobe și paranoia unor cetățeni. În aparența păstrată de notele informative, teama de spionii unor state vecine i-a cuprins pe români. O notă din septembrie 1939 aducea în discuția organelor de ținut problema muncitorilor de la cazarma nouă a Regimentului 5 de Artilerie grea din Focșani. Mulți dintre constructorii erau de etnie maghiară și dețineau un pașaport eliberat de statul ungar. Sursa informa că

[...] tot timpul între ei vorbesc numai ungurește [...], iar românii se întreabă nedumeriți cum la executarea unei lucrări cu caracter militar să se întrebuițeze elemente streine pe când în localitate și în împrejurimi se găsesc meseriași destoinici cari ar fi în măsură să fie mai cu tragere de inimă în executarea unor asemenea lucrări mai cu seamă că această lucrare nu se execută într-un teren izolat ci în plin centru al așezământului militar.

Localnicii considerau că „în astfel de ocazii spionii ar putea recolta informații foarte prețioase pentru dușmanii neamului nostru”⁶³. Nu putem conchide dacă alți antreprenori din Focșani erau direct interesați de efectuarea acelei lucrări și de contravaloarea acestora, dar, din analiza documentelor, aflăm că în județul Tecuci se desfășurau acțiuni de înșelăciune a populației cu parcele de teren fictive⁶⁴.

Germania nazistă a atacat Polonia la 1 septembrie 1939, fiind urmată după 16 zile de Uniunea Sovietică. În mai puțin de trei săptămâni, construcția statală poloneză din perioadă interbelică dispărea de pe harta Europei, creând o imensă criză umanitară în Răsăritul continentului. Din septembrie 1939, ținutul Dunării s-a confruntat cu o problemă stringentă: criza refugiaților polonezi⁶⁵.

⁶⁰ *Ibidem*, f. 17.

⁶¹ *Ibidem*, f. 20.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ *Ibidem*, f. 24.

⁶⁴ *Ibidem*, f. 27.

⁶⁵ Dumitru Tuțu, *Septembrie 1939. Ajutor și ospitalitate victimelor agresiunii naziste*, în *MI*, nr. 9, 1989, p. 16.

Autoritățile de la București recunoșteau în corespondența cu Ministerul de Interne rolul informativ al Gărzilor Naționale, revenind adesea pentru a le clarifica celorlalte instituții ale statului român, deranjate de noua conjunctură din sfera *intelligence*-ului autohton, raza de acțiune a agenților de informații ai FRN⁶⁶. Declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial a impus accentuarea activităților desfășurate de agenții de informații ai Gărzilor Naționale. La 5 septembrie 1939, generalul Petre G. Georgescu a transmis un ordin circular prin care a solicitat activarea imediată a formațiunilor de mobilizare, în scopul de a fi folosite la o eventuală mobilizare a Armatei, dar a cerut și o „acțiune informativă și contrainformativă”, pentru a menține ordinea în plan intern, cu o strictă supraveghere a fostelor organizații politice⁶⁷.

La 7 septembrie 1939, ministrul de Interne Armand Călinescu îl informa pe rezidentul regal al ținutului Dunărea de Jos de categoriile de refugiați polonezi care intrau în grija autorităților române. Guvernul României se ocupa de oficialitățile poloneze, iar refugiații militari intrau în grija Ministerului Armatei de la București. Refugiații civili aveau dreptul de a se stabili oriunde în țară, sub supraveghere, cu excepția Capitalei, Basarabiei și Bucovinei. La 27 septembrie 1939, Constantin C. Giurescu le-a adus la cunoștință prefectilor din ținutul Dunării telegrama transmisă de ministrul de Interne, ocazie cu care a fost înființat Comisariatul general pentru evidența și asistența refugiaților polonezi. Numărul refugiaților polonezi care a trecut prin România a depășit o sută de mii de persoane. Din datele centralizate de statul român, la 14 octombrie 1939 se aflau 23 837 de refugiați polonezi pe teritoriul românesc, majoritatea fiind militari. Inițial, autoritățile de la București au vizat cazarea acestora în regiunea Tulcea – Babadag și Delta Dunării, însă au renunțat la această opțiune din cauza condițiilor de cazare necorespunzătoare din sezonul rece. Afluența sporită a refugiaților a dictat fixarea unei zone intermediare de orientare a primelor convoaie de polonezi și a vizat localitățile Focșani, Mărășești, Panciu și Odobești, situate în vestul ținutului Dunării și aparținând județelor Putna și Tecuci⁶⁸.

În jurul datei de 20 septembrie 1939, localitățile din județul Putna au fost luate cu asalt de către miile de refugiați polonezi, civili și din armată. Conform unei note informative a agentului „A.62 D.”, „în lipsă de ocupație majoritatea [refugiaților polonezi – n.n.] a invadat bodegile și cârciumile consumând băuturi spirtoase din belșug, turmentându-se și provocând dezordine”⁶⁹. Educați în mediul cazon și, cel puțin declarativ, adepți ai ordinii și disciplinei, agenții coroanei române din teritoriu erau nemulțumiți de lipsa organizării din rândurile militarilor polonezi. În opinia aceleiași surse informative, situația a degenerat și s-a ajuns până la cazuri în care soldații polonezi au cerut socoteală ofițerilor, „numindu-i trădători, zicând că i-a dus în țară străină, lăsându-i să sufere de foame și de frig”⁷⁰.

După intrarea pe teritoriul României, mulți dintre militarii polonezi posedau încă revolvere și muniție, la sfârșitul lunii septembrie 1939. Refugiații polonezi au trecut granița cu România la bordul a peste cinci mii de autoturisme, pe care, din lipsă de fonduri, le-au vândut la prețuri derizorii unor samsari din Brăila, Galați, Ismail și

⁶⁶ Vezi organizarea și modul de funcționare la nivel central în Mihaela Camelia Buzatu, *Organizarea și funcționarea Gărzii Naționale – formațiune auxiliara a Frontului Renașterii Naționale*, p. 113-122; Florin Grecu, *Brațul armat al partidului-stat: Garda Națională*, p. 121-130.

⁶⁷ ANIC, fond FRN, dosar 179, f. 7-13.

⁶⁸ Dumitru Tuțu, *op. cit.*, p. 16; Leontin Negru, *Contribuții la cunoașterea stării de spirit...*, p. 237.

⁶⁹ SJAN Galați, fond FRN – GN Dunărea de Jos, dosar 1/1939, f. 41.

⁷⁰ *Ibidem*.

Constanța. Sursele nu menționau nimic despre înțelegerile membrilor camarilei regale (Gabriel Marinescu) cu proprietarii atelierelor auto pentru a le solicita polonezilor sume consistente în schimbul reparațiilor necesare autovehiculelor. Refugiații, cei mai mulți dornici să părăsească România și lipsiți de sume consistente de valută occidentală, își abandonau mașinile, în schimbul unor sume derizorii, samsarilor din târgurile și orașele din Moldova⁷¹.

Punctul doi al notei informative a cuprins „numele funcționarilor bugetari și diurniști” de la întreprinderile comunale care aveau origine străină (altă etnie) și concluzia că „opinia publică locală ar căpăta satisfacție dacă aceste elemente străine de neam și sentimente ar fi înlocuite cu funcționari recrutați dintre români”⁷².

Situația a ajuns disperată în rândurile ofițerilor și soldaților din armata poloneză la sfârșitul lunii septembrie 1939. Refugiații vindeau, la prețuri derizorii și fără documente, aproape tot ce au putut lua cu ei în exil: mantale de postav, haine de piele, revolve, cauciucuri și camere de la automobile⁷³.

În octombrie 1939, comandantul Gărzilor Naționale ale ținutului Dunărea de Jos le raporta superiorilor săi de la București că dările de seamă informative ale agenților „M.6.U.” și „A.5.M.D.” nu au fost predate de aceștia în pofida deselor sale stăruințe, în timp ce agentul „T.13.M.” a raportat telegrafic, direct Capitalei, că „n-a întocmit darea de seamă informativă pe luna Septembrie, neavând nici un caz care să poate interesa Comandamentul”⁷⁴.

Privită în ansamblu, România Mare a neglijat obligațiile față de minoritățile sale, cu precădere din Basarabia, mulțumindu-se doar să promoveze o vagă politică de românzare. În aceste condiții, o parte din minoritari au contestat autoritatea Capitalei în regiunile locuite de ele, oferind pretexte de imixtiune, pe cale diplomatică sau prin propagandă subversivă, pentru vecinii revizionisti ai statului român. Periodic, rezidenței regale a ținutului Dunării i se transmiteau indicații din partea președinției Consiliului de Miniștri de la București cu privire la ce atitudini trebuie să ia față de diferitele probleme ivite în activitatea curentă. Un asemenea caz s-a petrecut la 27 septembrie 1939. După ce Reich-ul nazist și Uniunea Sovietică au ocupat Polonia, din București s-a cerut luarea unor măsuri disciplinare împotriva funcționarilor statului român care „au părăsit precipitat locuințele și și-au trimis familiile în interiorul țării”⁷⁵.

Serviciul de informații și propagandă al Gărzilor Naționale a fost preocupat constant de acțiuni de poliție politică împotriva propriilor cetățeni. Sursele informative din cadrul cancelariei Episcopiei Hușilor transmiteau atitudinile șovăielnice din mediul clerical. Informațiile arătau că, în 17 octombrie 1939, la ora 7:50, în mod întâmplător, funcționarii administrativi și unii preoți au discutat despre rolul Gărzilor Naționale și al regimului carlist în România, dar și despre oportunitatea unora dintre foștii dregători ai statului român care au adoptat de fațadă propaganda noului regim politic instalat și sprijin de monarhie. Se informa că majoritatea celor prezenți nutrește sentimente față de

⁷¹ *Ibidem*; vezi și Ionuț Marcu, *Carol al II-lea, între dragostea pentru Elena Lupescu și dictatura regală*, în „Historia”, disponibil on-line la adresa: <https://historia.ro/sectiune/general/carol-al-ii-lea-intre-dragostea-pentru-elena-586869.html> (consultată la 29.08.2022). A se vedea interpretări mai vechi, în nota insuflată autorului de interesele PCR și DSS, asupra afacerilor Casei Regale a României la Costin Murgescu, *Casa regală și afacerile cu deșez: 1935-1940*, București, Editura Academiei RSR, 1970.

⁷² SJAN Galați, fond FRN – GN Dunărea de Jos, dosar 1/1939, f. 41.

⁷³ Notă informativă a agentului „A.62 D.” din data de 10 octombrie 1939; SJAN Galați, fond FRN – GN Dunărea de Jos, dosar 1/1939, f. 42.

⁷⁴ *Ibidem*, f. 61.

⁷⁵ SJAN Galați, fond Prefectura județului Tecuci, dosar 67/1938-1939, nenumărat.

vechile partide politice interbelice. Sursa detalia fiecare opinie exprimată de către participanții la discuții, lăsând impresia că a fost unul dintre martori⁷⁶.

Neîncrederea autorităților în elementele minoritare era întreținută prin notele informative. Aproximativ 60 de evrei mobilizați la Regimentul 10 din Focșani ar fi oferit șpagă pentru a rămâne în reședința regimentului, în cadrul trupelor „sedentare”, și nu au primit nicio sarcină din cauza neîncrederii superiorilor în aceștia. Comercianții evrei reușeau să doarmă noaptea în locuințele lor din exteriorul cazărmii și chiar să vândă la propriile prăvălii sub pretext că ar fi internați la Spitalul Militar din localitate⁷⁷.

În toamna anului 1939, rapoartele informative au început să fie centralizate și să cuprindă sinteze ale activităților desfășurate la nivelul plaselor fiecărui județ⁷⁸. Notele informative întocmite de agenții regelui și sintetizate de colonelul în rezervă Alexandru Bute, comandantul Gărzilor Naționale din județul Putna, abundau în delațiuni ce au vizat inclusiv corpul ofițeresc din localitate, cu elemente ce țineau de viața privată a acestora. Un anume soldat Lupu Cojocaru din Regimentul 50 Infanterie, de profesie misit de vinuri, cu vie în arendă, se recomanda să nu fie mobilizat pe loc la agricultură. Un căpitan din Regimentul 5 Artilerie, comandantul Diviziei 104, cantonat în comuna Slobozia-Ciorăști, era văzut frecventând clubul din oraș, unde pierdea sume de bani la jocul de cărți. Căpitanul Georgescu Constantin a achiziționat de la refugiații polonezi un motocicletu cu ataș și l-a prezentat sucursalei vămii din Focșani pentru a plăti taxele vamale. De la registrator și până la taxator, toți funcționarii publici i-au pretins și a fost nevoit să ofere sume cuprinse între 100 și 500 de lei pentru a-și îndeplini formalitățile vamale. Protestând, funcționarii s-au justificat că au salarii mici din care nu își pot întreține familiile⁷⁹.

Dispozițiile date de guvernul de la București în 1939 pentru concentrarea premilitarilor au afectat recoltarea porumbului și au împovărat familiile acestora, care au primit salarii de mizerie și nu au fost hrăniți de către angajatori⁸⁰. Trupele cantonate în jurul orașului Focșani achiziționau vite de la săteni pe prețuri derizorii, cu mult sub mercurialul zilei. În prealabil, reprezentanții Armatei române îi amenințau pe sătenii care nu vor să vândă la prețul oferit că le vor fi luate vitele, cu bonuri de rechiziție, de către trupele rusești care urmau să ocupe Moldova. Discriminarea pe baza statutului social și a averii a fost relatată pe larg în notele informative ale agenților Gărzilor Naționale. În unele comune din județul Putna, rechizițiile se efectuau doar de la cei nevoiași, protipendata fiind scutită de o asemenea corvoadă⁸¹.

Darea de seamă informativă asupra stării de spirit din județul Tutova pe luna octombrie 1939 a adus în discuție modul de lucru al funcționarilor români din orașul Bârlad, reședința de județ. Specula continua să se manifeste în întreg județul, iar populația părea îngrijorată („terorizată” – în document) de grija zilei de mâine. Guvernul întreprindea măsuri energice pentru a limita efectele speculei asupra populației și acțiunile se lăsau așteptate la nivel local. Notele informative abundau de remarci la organele de control ale primăriei, care „nu își făceau datoria”, iar șeful poliției orașului Bârlad continua „a vegeta, dezinteresându-se complet de ceea ce fac speculatorii și protejând în special pe jidani, fiind omul acestora”⁸².

⁷⁶ SJAN Galați, fond FRN – GN Dunărea de Jos, dosar 1/1939, f. 70.

⁷⁷ *Ibidem*, f. 75.

⁷⁸ *Ibidem*, f. 84.

⁷⁹ *Ibidem*, f. 88.

⁸⁰ *Ibidem*.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² *Ibidem*, f. 95.

Aproape toate notele informative dau impresia unor interese ascunse ale informatorilor în legătură cu subiectul și persoanele implicate. Agenții de informații ai Gărzilor Naționale le sesizau superiorilor că în Bârlad se petreceau „lucruri necinstite între organele de control și speculanți”, chiar ajutorul de primar, după cum s-a transmis și într-un raport din luna septembrie 1939, făcea afaceri dubioase cu morarii și brutarii din localitate. Informațiile au fost furnizate de către un funcționar superior al primăriei Bârlad, agent al Gărzilor Naționale⁸³.

Moscova utiliza etnicii ruși, ucraineni, germani și evrei din zona inferioară a Dunării pentru a destabiliza situația de la granița româno-sovietică. Rapoartele informative ajunse la rezidența regală din Galați atenționau autoritățile române de situația de fapt din rândurile unora dintre negustorii evrei din regiune. O parte a comunității iudaice își punea speranța că România nu va rezista prea mult într-un posibil conflict armat cu Uniunea Sovietică și încerca să speculeze starea de panică din rândul populației majoritare. Astfel, comercianții evrei au încercat să profite de situația dificilă a economiei românești din regiunea Dunării de Jos și, „speculând populația prin urcarea prețurilor la produsele de primă necesitate fără just motiv”⁸⁴, au creat haos și pagube însemnate buzunarelor românilor. O altă caracteristică a perioadei a constituit-o sustragerea unor elemente evreiești, cu toată stăruința autorităților române, de la obligațiile concentrării militare, dar și a dezertării și trecerii Nistrului de către unii soldați basarabeni din armata română⁸⁵.

Pe lângă minoritari, care, dintr-un motiv sau altul, au sprijinit ideologia și au mijlocit propaganda comunistă, au existat și etnici români care s-au datat curentelor totalitare. Agenții racolați de comuniști nu au stat deoparte. Spre exemplu, în localitatea Vulcănești din județul Cahul, Ștefan Beda, secretarul FRN, fost participant la revolta de la Tatar-Bunar din 1924, a fost arestat în februarie 1940 deoarece a instigat populația să nu subscrie la împrumutul de înzestrare a armatei române⁸⁶.

Reforma informativă din rândurile Gărzilor Naționale

În toamna anului 1939, la nivelul central al FRN au început să fie emise instrucțiuni concrete pentru organismele din teritoriu pe fondul abundenței notelor informative transmise Comandamentului Central. Totodată, FRN lua în calcul realitățile din teren și posibilitatea ca agenții să fie deconspirați de alte structuri ale statului român ori ca notele transmise să depășească sfera de interes și legală a serviciului din cadrul Gărzilor Naționale. Directivele centrale menționau expres că informațiile „nu vor fi căutate” și se interzicea înființarea de birouri speciale pentru culegerea lor. Orice informație ar fi fost procurată de către un membru al Gărzilor Naționale trebuia verificată și adusă la cunoștința comandamentului județean pe cale ierarhică. Gărzile Naționale, prin unitățile sale și membrii acestor unități, erau chemate să-și aducă contribuția informativă Marelui Stat Major, fără ca prin aceasta să se înțeleagă aservirea față de orice autoritate sau instituție de stat. Așadar, serviciul de informații al partidului unic al regelui Carol al II-lea nu se subordona și nici nu dădea socoteală vreunei instituții a statului român⁸⁷.

⁸³ *Ibidem*.

⁸⁴ SJAN Galați, fond Rezidența regală, dosar 133/1940, f. 115.

⁸⁵ *Ibidem*, f. 128-129.

⁸⁶ *Ibidem*, dosar 74/1940, f. 165.

⁸⁷ SJAN Galați, fond FRN – GN Dunărea de Jos, dosar 1/1939, f. 125 urm.

Conform noilor prevederi, informațiile din județ și din orașul reședință de județ se centralizau la Comandamentul de județ, între 28 și ultima zi a lunii în curs. Comandantul de județ soluționa imediat, de acord cu autoritățile locale, chestiunile și plângerile ce puteau fi rezolvate, restul erau trimise la Ținut în copie. Comandantul ținutului centraliza, până în a cincea zi a lunii, toate lucrările județelor și soluționa cu rezidența regală tot ceea ce se putea rezolva, înaintând cele rămase Capitalei.

Până cel mai târziu la data de 8 a lunii, comandanții de județ înaintau direct Comandamentului, Serviciului Informații, exemplarul original al informațiilor centralizate pe județ. O parte din reforma modelului de funcționare a serviciului de informații carlist a constat în introducerea soluționării la nivel de județ și ținut a unei părți semnificative din conținutul rapoartelor informative, în special a plângerilor și reclamațiilor individuale, care impuneau măsuri ale autorităților locale. Această decizie a fost adoptată pentru a decongestiona Serviciul respectiv de la Comandamentul General, cât și pentru a interesa reprezentanții locali ai autorităților de la centru, în rezolvarea unor probleme de rang inferior. „Contactul” [agentul/informatorul – n.n.] urma să folosească plic și hârtie de scrisoare particulară, francată recomandat, adresându-se nominal celui în cauză, fără să-i mai fie notată demnitatea ocupată în cadrul Gărzilor Naționale, fiind necesară cunoașterea exactă a adresei celui căruia i se adresa. Se introducea păstrarea unei copii a comunicării. În cazul studierii unor probleme care implicau competențe diverse și verificarea discretă a informațiilor furnizate, se puteau face propuneri concrete, arătând scopul, persoana și retribuția necesară. Informațiile au fost grupate pe trei nivele de urgență și pe „probleme”.

Prima chestiune, de primă urgență, a vizat problema națională. Informatorii aveau obligația să observe și să comunice superiorilor aspirațiile, tendințele, activitatea desfășurată și manifestațiile membrilor principalelor comunități etnice (maghiarii, șvabii, sașii, secuii, evreii și ucrainenii) din România. De asemenea, se aveau în vedere legăturile acestor etnici cu organizațiile din Ungaria, Germania, Uniunea Sovietică și influența ce decurgea de la acestea⁸⁸.

Problema secundă a vizat spectrul politic și a fost încadrată la urgență de rangul al doilea, vizând activitatea fostelor partide politice românești și minoritare (Liberal, Național Tărănesc, Socialist, Comunist, Maghiar, German, Evreiesc) și acțiunile frunțașilor din cadrul acestor formațiuni politice care s-au încadrat în regimul carlist și dacă aceștia au continuat activitatea în vechile idei politice. Sursele informative trebuiau să observe atitudinea populației la deciziile adoptate de clasa politică, eventualele nemulțumiri, modul de manifestare al acestora și dacă decidenții politici beneficiau de deplină încredere din partea poporului. Importante erau și opiniile minorităților față de regimul carlist, încadrarea și nemulțumirile minorităților la acțiunile situației din România anulului 1939. Trecutul conducătorilor minorităților din România și influența acestora asupra celor din propriile organizații/comunități etnice trebuiau analizate serios. Atitudinea românilor și minorităților față de cel de-al Doilea Război Mondial și de statele implicate a reprezentat o altă problemă de rangul al doilea pentru „culegătorii” de informații ai Gărzilor Naționale⁸⁹.

Problema a treia, de primă urgență, a vizat elemente de ordin social: curente sociale care se agitau în rândurile populației majoritare și ale minorităților din România (scopul, mijloacele de lucru, originea fondurilor, subordonarea față de străinătate, regiu-

---

⁸⁸ *Ibidem.*

⁸⁹ *Ibidem.*

nile în care acționează); liderul fiecărui curent social și trecutul său; legăturile cu celelalte curente sociale⁹⁰.

Problema a patra, de urgență secundă, a vizat aspectele vieții și cultelor religioase din România, urmărind legăturile acestora cu organizațiile internaționale, fondurile și subordonarea față de străinătate. Problema a cincea, de prima însemnătate, a reprezentat strângerea de informații despre situația economică din țară, mijloacele de ameliorare și „inamicii” din calea progresului preconizat al regimului carlist. Problemele șase și șapte, de urgență secundă, au vizat situația sistemului sanitar și al celui cultural din România⁹¹.

Problema a opta a ținut să analizeze aspectele morale, naționale și patriotice ale românilor. Starea de spirit a populației românești și cauzele care o determină să dezvolte sau nu sentimentul național; raporturile populației majoritare cu cea minoritară s-au aflat în atenția ochilor vigilenți ai oamenilor regelui⁹².

Cea de a noua chestiune, de primă urgență, a adus în atenția organelor informative situația militară din România. Agenților Gărzilor Naționale li se solicita să verifice asigurarea păstrării secretului de serviciu de către militarii români, descoperirea și prevenirea acțiunilor de spionaj, sabotaj, terorism și propagandă subversivă, starea de spirit a funcționarilor, procentul minorităților din fiecare întreprindere și sentimentele pe care le nutreau acestea față de statul român. Totodată, la această categorie a fost încadrată problema originii și trecutului conducătorilor de întreprinderi private din România⁹³.

Directivele de la Centru au fost aplicate după posibilitățile și voința locală. Delațiunile pline de resentimente față de anumite etnii și categorii socio-profesionale au continuat. Concurența din mediul economic depășise limitele *fair play*-ului, notele informative fiind presărate cu elemente clare de ură rasială față de evrei; acestea s-au intensificat pe fondul cedărilor teritoriale ale României din vara anului 1940. Resentimentele față de clasa politică de la București și Puterile Axei erau tot mai vizibile în rândurile populației.

Organizația Partidului Națiunii din Brăila raporta, la 1 septembrie 1940, starea de spirit a populației locale:

A început să dispară încrederea în conducători [...]. Ura contra Italiei și Germaniei nu cunoaște margini. Arbitrajul de la Viena, opera Italiei pentru a satisface Ungaria, a aruncat doliu în sufletele tuturor românilor și n-am auzit glas românesc care să nu blesteme și să înjure pe acei ce nu știu să facă dreptate, ci lucrează numai după interesele proprii [...]. Ura contra Ungariei nu dă timp să se mai judece și alte evenimente [...]. Absorbiți de nenorocirile întâmplare Țării, nimeni nu mai gândește la politică. După pierderea Basarabiei, cedarea Ardealului a revoltat întreaga populație. S-a pierdut încrederea în cuvântul celor ce conduc azi destinele Europei⁹⁴.

Localnicii erau indignați de atitudinea liderilor de la București, care au cedat fără luptă Ardealul: „Revolta sufletească abia se poate stăpâni și mai toți se întrebă cu ce ochi ne vor privi frații ardeleni pe care îi lăsăm în robie [...]. Sentimentul național clocotește în sufletul românilor”⁹⁵. Sursele informative din Galați transmiteau că în rândurile populației județului Covurlui se ridica problema „dacă nu vom lua măsuri

⁹⁰ *Ibidem*.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ *Ibidem*, f. 125-129.

⁹⁴ ANIC, fond FRN, dosar 253, vol. II, f. 2.

⁹⁵ *Ibidem*, f. 2.

contra vinovaților de aceste greșeli [cedări teritoriale către Uniunea Sovietică, Ungaria și Bulgaria – n.n.]”⁹⁶.

În ultimele zile ale regimului lui Carol al II-lea, animozitatea latentă a populației de până atunci față de politica și acțiunile FRN/Partidului Națiunii a devenit publică. Spre exemplu, în 2 septembrie 1940, primarul orașului Galați, generalul Stoilov, l-a insultat pe căpitanul N. Chiriac, comandantul Gărzilor Partidului Națiunii din județul Covurlui: „A strigat în gura mare, în fața a foarte multă lume adunată, că d-sa nu are nevoie de Gărzile Partidului și nici de Partidul Națiunii”⁹⁷.

Concluzii

Serviciul de informații din cadrul Gărzilor Naționale a servit intereselor sferelor înalte ale FRN/Partidului Națiunii. Notele și rapoartele informative transmise conducerii din Ținut și Capitalei de către agenții din teritoriu arătau o imagine paralelă celei oficiale despre ținutul Dunărea de Jos. Construcția artificială a unei regiuni teritorial-administrative, care se întindea de la Munții Carpați și până la Gurile Dunării, a permis observarea atentă a evoluției stărilor de spirit prin filtrul agenților regelui. Documentele păstrate demonstrează o tendință vădită, poate influențată și de neprecizarea concretă a atribuțiilor acestui serviciu, a agenților Gărzilor Naționale către delațiuni aparent minore, nemulțumiri cotidiene, pline de patimă, și scrise, de cele mai multe ori, în interes personal. Ideologia naționalistă, cu tentă fascistă, a regimului carlist și-a pus amprenta asupra elementelor ce trebuiau prelucrate operativ de către agenți.

La sfârșitul anilor 1930, elementul alogen a devenit inamicul public principal al statului român, iar acțiunile etnicilor maghiari și ale celor cu origini slave trebuiau strict supravegheate de „ochiul” vigilant al regelui. La urechile suveranului de la București au ajuns informații despre refugiații armatei poloneze, specula, stocurile comerciale de cereale din porturile Dunării Maritime, dar și acțiunile subversive ale spionilor comuniști și ale Puterilor Axei. În purul stil al primării interesului personal al agentului, uneori și pentru gădilarea orgoliului camarilei regale, notele informative au fost completate cu ample și repetate relatări exagerate despre preoți care oferă preferențial ultima împărțășanie unor enoriași, medici veterinari avari sau membri ai partidelor istorice.

Partidul regelui a pătruns tot mai adânc în viața privată a propriilor cetățeni. Spiritul cazon al membrilor Gărzilor Naționale, acumulat în deceniile de slujbă în solda Armatei române, le impunea un stil de lucru lipsit de scrupule și total obedient față de comandantul suprem, regele Carol al II-lea. Eșecul unor operațiuni ample a fost previzibil prin utilizarea, aproape în exclusivitate, a unor rezerviști ai armatei. Adevăratele probleme ale țării au rămas în planul secund, butaforia paradelor și a uniformelor membrilor partidului unic regal a fost completată de notele informative ale cooperativei de delațiuni meschine ale Gărzilor Naționale. Voit sau nu, acțiunile informative ale agenților Gărzilor Naționale au servit mai degrabă interesele personale ale regelui, camarilei sale și, cel mai mult, privilegiatilor din ținut decât spre îmbunătățirea traiului cetățenilor de rând ai României Mari.

⁹⁶ *Ibidem*, dosar 253, vol. I, f. 252.

⁹⁷ *Ibidem*, f. 273.

ANEXĂ

FRN
Comandamentul Gărzii Naționale
Serviciul Informații
Nr. 275
1939, 26 iunie
Secret

CIRCULARA
GARDA NAȚIONALĂ
Ținut Dunării

Pentru ca acțiunea informativă prevăzută de art. 2, lit. e din Regulament să nu fie stingherită sau rău intenționată de organele polițienești, Ministerul de Interne, ca răspuns la intervenția noastră, comunică că cu No. 41573/IV și 41584 din 15/VI c. a dat dispozițiuni Inspectoratelor regionale de poliție, Inspectoratului General al Jandarmeriei și Prefecturii Capitalei ca acestea la rândul lor să pună în vedere organelor în subordine să faciliteze personalului nostru culegerea informațiilor de care avem nevoie.

Transmițându-vă aceasta, vă atrag încă odată atențiunea că activitatea Dv. informativă nu trebuie să îmbrățișeze chestiuni cari revin poliției și jandarmeriei. Rostul nostru – în această istorie – și este cunoscut din ordinele și instrucțiunile date până în prezent.

Odată cu aceasta vi se comunică și următoarele dispozițiuni în legătură cu trimiterea notelor și rapoartelor informative.

Acestea vor fi scrise pe hârtie care să nu poarte altă indicație decât numele județului în colțul drept sus.

Nu vor fi semnate și nu vor purta ștampile.

Notele și rapoartele vor fi puse în plic sigilat menționându-se „Serviciul Informațiuni”. Acest plic va fi introdus în altul pe care va fi scris adresa Comandamentului la București.

Sănătate!

D.O.
Șeful de Stat Major
Colonel Gh. Popovici
[semnătura olografă]

Șef Serv. Informații
Căpitan A. Vișineanu
[semnătura olografă]

IN THE NAME OF THE KING: (COUNTER)INTELLIGENCE AND PROPAGANDA
SERVICE OF THE NATIONAL GUARDS OF THE LOWER DANUBE COUNTY
(1939-1940)
(Summary)

Keywords: Galați, Focșani, dictatorship, espionage, denunciation.

This article aims to present how the personal dictatorship regime of King Charles II of Romania established and subordinated to the single party an intelligence service, through which it carried out political police actions against its citizens. As is shown by the information contained in the archival documents, which are kept at the territorial services of the National Archives of Romania, the agents of the propaganda department of the National Guards of the National Revival Front/Party of the Nation carried out counter-intelligence operations in sensitive regions of Romania and duplicated the tasks of similar structures within the police, gendarmerie and army. The Lower Danube County was a prosperous region of the Romanian monarchy, bordering the Soviet Union, and was dominated by ethnic and foreign citizens. The King's agents' briefing notes reveal a world of intelligence willing to serve its homeland but also agents resentful of some of their countrymen. Very often, the leaks touched on personal and trivial subjects, which they considered of interest to the sovereign's ears.